

Archeologienota

Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

Gent Sint-Annakerk (prov. Oost-Vlaanderen)

Auteurs: Lynn DEVALCKENEER, Christof
VANHOUTTE

Projectcode: 2020I306

1. Aanleiding vooronderzoek

Zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

2. Resultaten vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

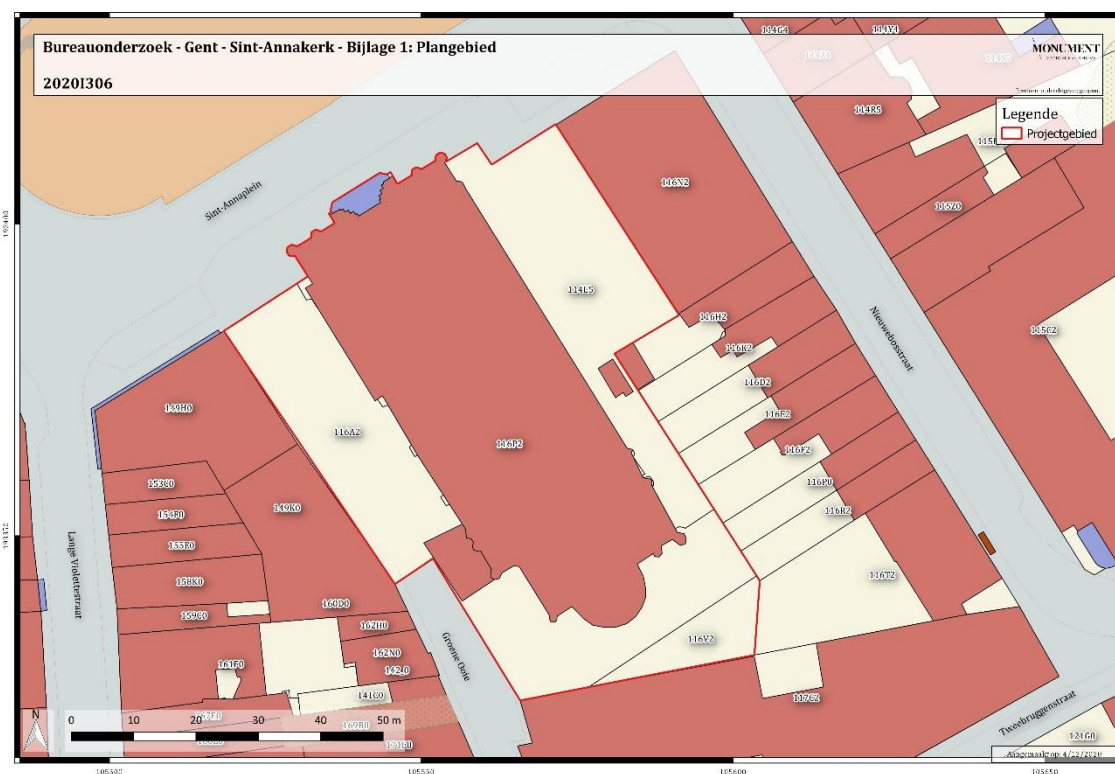
3. Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig, alle relevante beschikbare bronnen zijn teruggevonden en zijn geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet gestaafd worden. Het potentieel tot het aantreffen van relevante archeologische resten en sporen wordt eerder laag ingeschat. Ondanks deze lage inschatting kan onderzoek op het projectgebied (zowel binnen als buiten de contouren van de kerk) een bijdrage leveren tot het inzicht in de ontwikkelings- en bouwtechnische geschiedenis en methodiek van het kerkgebouw alsook de ontwikkeling van de omgeving van drassig gebied naar stadswijk. Daarom is voor het volledige projectgebied een verder vooronderzoek noodzakelijk is. Er wordt een vervolgonderzoek in de vorm van een proefputtenonderzoek voorgesteld. Voor een uitgebreide evaluatie van de onderzoeksmethode wordt verwezen naar het verslag van resultaten (hoofdstuk 2.5.).

Hieronder worden de voorwaarden beschreven waaraan het proefputtenonderzoek moet voldoen. Het uitgestelde traject is noodzakelijk omdat de onmiddellijke omgeving rondom de kerk verhard is. Tevens is de ontwikkelaar nog geen eigenaar van het projectgebied. Dit zal pas gebeuren na het bekomen van de nodige vergunningen en erfgoedpremies.

4. Planafbakening

Het projectgebied heeft een oppervlakte van ongeveer 4537 m² en dient onderzocht te worden door middel van proefputten.

Figuur 1: Plangebied aangeduid op GRB (bron: geopunt)

Figuur 2: Plangebied aangeduid op luchtfoto 2019 (bron: geopunt)

5. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de ontwikkeling van het projectgebied. Hoewel het potentieel op het aantreffen van archeologische sporen en resten echter laag wordt ingeschat, dient onderzoek zich ook te concentreren op de ontwikkelings- en bouwtechnische geschiedenis van het kerkgebouw en de ontwikkeling van haar onmiddellijke omgeving van drassig gebied naar stadswijk. Hieronder worden de specifieke (niet limitatieve) onderzoeksvragen per methode weergegeven. Elke onderzoeksmethode is succesvol beëindigd wanneer haar vraagstellingen succesvol kunnen worden beantwoord. Zolang niet alle onderzoeksvragen succesvol kunnen worden beantwoord, dient men over te gaan op de volgende onderzoeksmethode zoals besproken in hoofdstuk 2.5. van het verslag van resultaten.

- **Proefsleuven/proefputten:**

- Zijn er archeologische sporen aanwezig?
- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Welke informatie wordt bekomen omtrent de bouwgeschiedenis en ontwikkelingsgeschiedenis van de Sint-Annakerk?
Welke bouwmaterialen en methodieken werden aangewend? Zijn er funderingsresten te herkennen van oudere bouwfasen? Op welk niveau bevinden deze zich? Kunnen ze toegewezen worden aan één of meerdere bouwfasen?
Zijn er oudere vloerniveau's, ophogingslagen op loopniveau's aanwezig? Kunnen ze geassocieerd worden binnen de bouwhistoriek van het gebouw of de gebruiksgeschiedenis van het plangebied?
Bevestigen de resultaten de huidige kennis van de geschiedenis van het monument? Zijn er nieuwe elementen aan het licht gekomen? Vullen deze nieuwe elementen de huidige kennis verder aan, of spreken ze dit tegen?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten?
- Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap? Kunnen sporen in verband worden gebracht met de ontwikkeling van het gebied? Kan achterhaald worden welke methode werd gebruikt om het drassige gebied om bouwrijp te maken en verder te ontwikkelen naar een 19de eeuwse stadswijk? Zijn er sporen te herkennen die inzicht geven in de gebruiksgeschiedenis van het projectgebied voor de bouw van de kerk en de ontwikkeling tot stadswijk?
- Is er een archeologische site aanwezig binnen het projectgebied?
- Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?

6. Plan van aanpak

Hieronder wordt per voorgestelde onderzoeksmethode de te hanteren techniek beschreven:

- **Proefsleuven/proefputten**

Teneinde de bovenstaande vraagstellingen te beantwoorden, dient gebruik gemaakt van de inplanting van proefputten.

Enkele van de proefputten beperken zich tot de geplande inspectieputten, gezien dit stabiliteitstechnisch onderzoek onvermijdelijk dient te gebeuren en reeds een ingreep in de bodem vereist. Gezien de stabiliteitstechnische vraagstelling deels overeenstemt met de vraagstelling die deze archeologienota vooropstelt, wordt dit als zinvol beschouwd. De inspectieputten ifv stabiliteitsmaatregelen betreffen putnummers 1 tot 9, deze ifv de archeologische vraagstelling betreffen putnummers 10 tot 12.

De proefputten worden uitgevoerd volgens de bepalingen van de Code van Goede Praktijk (generieke bepalingen voor proefputtenonderzoek alsook de bijkomende bepalingen voor sites met een complexe verticale stratigrafie).

Proefputten binnen het kerkgebouw

Er worden 3 proefputten (3, 6 en 8) voorzien met afmetingen van 100 cm x 100 cm. De uitgravingsdiepte kan variëren in functie van de vraagstelling. Indien voldoende informatie voorhanden is, kan de uitgraving in diepte beperkt worden. Binnen de kerk wordt de vloer voorafgaand aan het onderzoek manueel verwijderd en nadien vakkundig teruggeplaatst. De uitgegraven grond wordt tijdelijk gestockeerd boven op een beschermende drager bovenop de vloer.

Eén proefput (10) bevindt zich in de noordwestelijke uithoek van de kerk en meet 2 m x 2 m. Hier zal een liftput voorzien worden. Deze ingreep zal een diepte van 1,8 m + 0,3 m buffer bedragen.

De putten gelegen in de kerk worden na het verwijderen van de tegels verdiept onder begeleiding van een archeoloog tot het eerste archeologische niveau. Op dit archeologisch niveau worden alle sporen en vondsten geregistreerd conform de Code van Goede Praktijk alvorens verder kan gegraven worden. Deze procedure herhaalt zich tot de vooropgestelde vraagstelling kan worden beantwoord of de moederbodem is bereikt.

Proefputten buiten het kerkgebouw

Er worden buiten het kerkgebouw worden 6 proefputten (1, 2, 4, 5, 7 en 9) voorzien met afmetingen van 100 cm x 100 cm. De uitgravingsdiepte kan variëren in functie van de vraagstelling. Indien voldoende informatie voorhanden is, kan de uitgraving in diepte beperkt worden. Indien de veiligheid niet kan worden gegarandeerd binnen deze putten dient aan de basis uitgebreid te worden en dient verder getrapt verdiept te worden. Deze getrapte werkwijze wordt herhaald bij het aantreffen van meerdere archeologische vlakken. De aanleg van deze putten gebeurt met een mini-graver. Er wordt verdiept tot op het eerste archeologische niveau. Alle sporen en vondsten ter hoogte van dit niveau worden geregistreerd conform de Code van Goede Praktijk alvorens verder verdiept kan worden. Deze procedure herhaalt zich tot de vooropgestelde vraagstelling kan worden beantwoord of de moederbodem bereikt is.

Voor proefput 11 en 12 ten oosten en ten zuiden van het kerkgebouw worden aanzienlijke verstoringsdieptes verwacht (tot 3 m + 30 cm buffer onder het maaiveld). Proefput 12 ten oosten van het kerkgebouw situeert zich ter hoogte van de geplande nieuwbouw en bedraagt 4 m x 9m. Proefput 11 ten zuiden van de kerk situeert zich ter hoogte van het geplande buitenterras en bedraagt 5 m x 5 m.

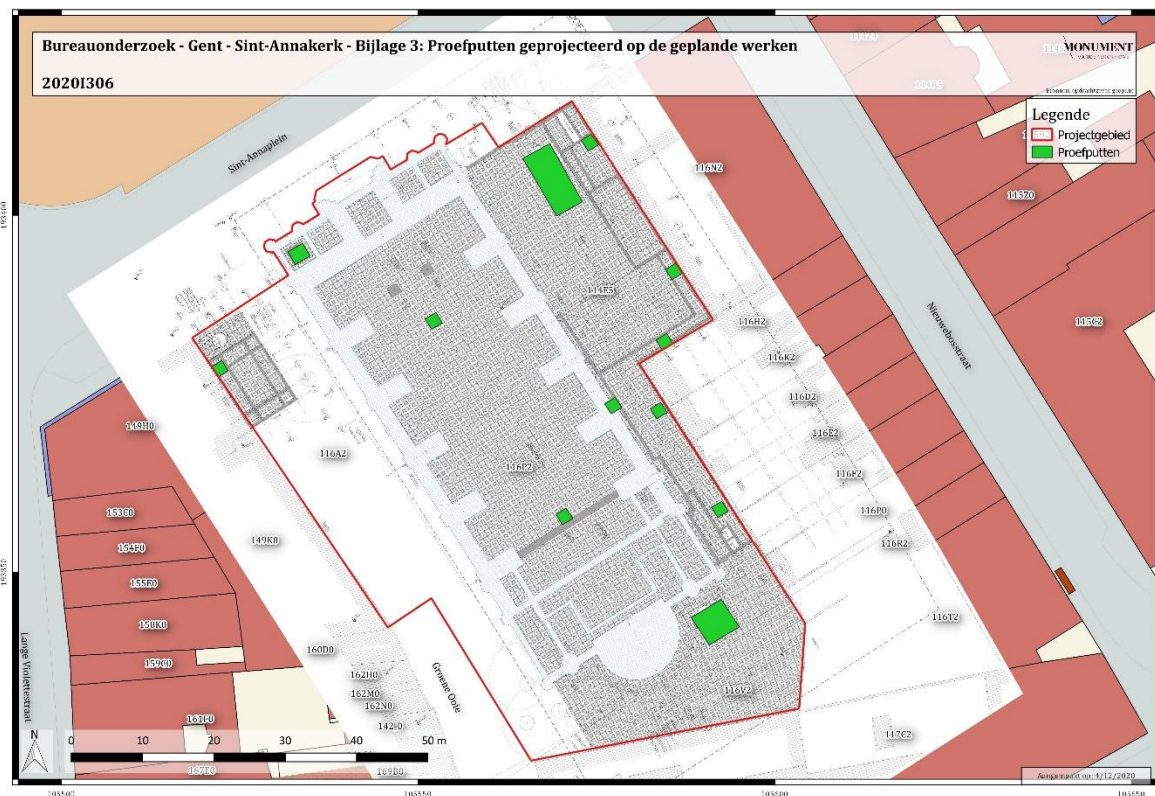
Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. Het eerste vlak wordt aangelegd op het eerste archeologische niveau. De verdieping naar de volgende vlakken gebeurt pas als het bovenliggende vlak helemaal geregistreerd en onderzocht werd conform de Code van Goede Praktijk. Uit veiligheidsoverwegingen kan de veldwerkleider beslissen op de getrapte aanlegmethodiek te voorzien. De eerste trap wordt aangelegd op het eerste archeologische niveau. Verdere trappen worden aangelegd op een volgend archeologisch niveau, om de 1,5 m of wanneer de veldwerkleider dit nodig acht. De breedte van de trap wordt bepaald door de veldwerkleider. Deze methode houdt men aan tot de verstoringsdiepte bereikt is of tot op moederbodem. Indien nodig kunnen de randen van proefputten verbreed worden. Er kan lokaal verdiept worden tot op moederbodem om een volledig inzicht te krijgen in de bodemopbouw en archeologische stratigrafie en mogelijke diepere sporen. Indien het bijvoorbeeld om veiligheidsredenen niet mogelijk is om deze verdieping lokaal te uit te voeren, dient geboord te worden tot op moederbodem aan de hand van een Edelmanboor met een boorkopdiameter van 7 cm. Zodoende kan alsnog een inzicht worden verkregen van de volledige bodemopbouw en haar bewaringstoestand.

In elke werkput dient minstens één putwandprofiel gedocumenteerd te worden om een verticale situering van de archeologische resten te verkrijgen.

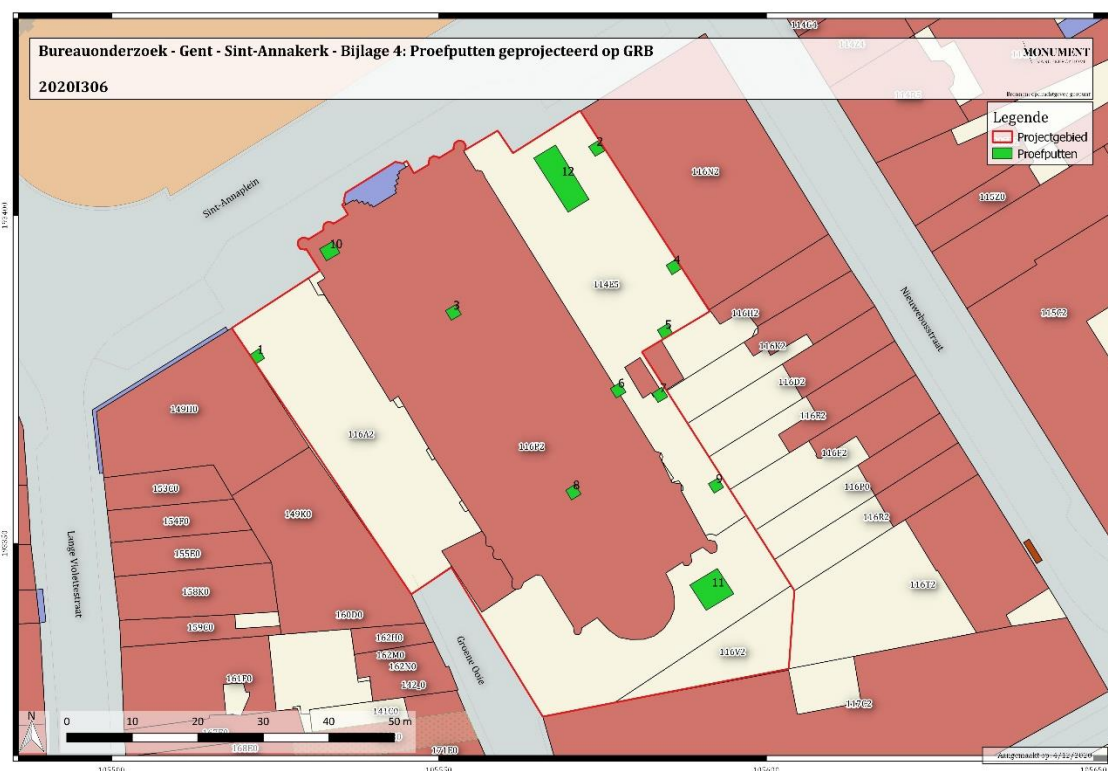
Aangezien de kans bestaande is (weliswaar zeer klein) dat er inhumaties worden aangetroffen, is het noodzakelijk dat een fysisch antropoloog op afroep beschikbaar is gedurende het veldwerk. Het onderzoek van de inhumaties wordt gecoördineerd door de fysisch antropoloog, die in samenspraak met de erkende archeoloog bepaalt welke aspecten van het onderzoek door wie en op welke wijze worden uitgevoerd. Verder worden de sporen met menselijke resten geregistreerd volgens de bijkomende bepalingen beschreven in de Code van Goede Praktijk (zie hoofdstuk 15.8)

Een conservator dient ter plaatse te komen indien vondsten gedaan worden die een adequate behandeling eisen.

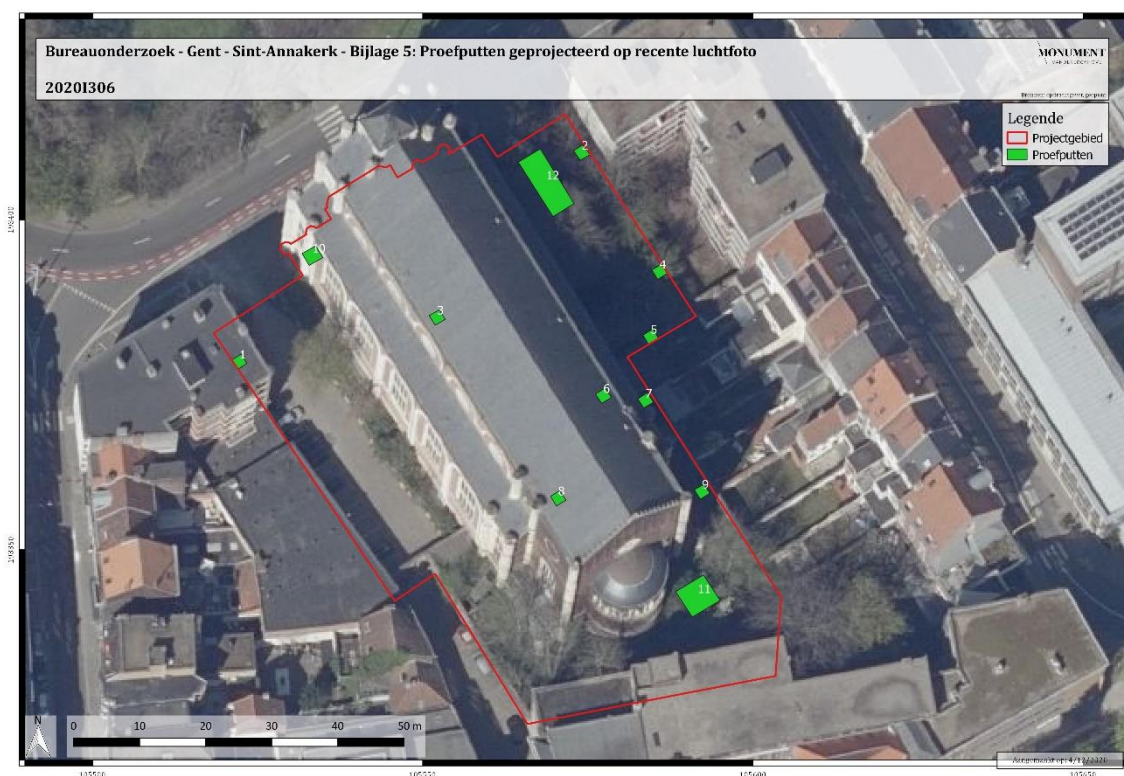
Volgens de Code van Goede Praktijk is staalname voor natuurwetenschappelijk onderzoek nodig als bij het onderzoek van een spoor concentraties van plantaardige, dierlijke of menselijke resten met kleine dimensies opgemerkt worden en als de kans reëel is dat er zich in het spoor microscopische organische resten bevinden. De beslissing om al dan niet stalen te nemen, gebeurt in functie van de onderzoeksvragen en -doelstellingen maar ook in functie van de mogelijke aanwezigheid van natuurwetenschappelijk materiaal. Deze laatste zorgt ervoor dat onderzoeksresultaten kunnen verworven worden die buiten de op voorhand opgestelde vraagstelling van het project vallen.

Figuur 3: projectgebied met aanduiding van proefputten op de geplande werken (bron: initiatiefnemer)

Figuur 4: Projectgebied met aanduiding van proefputten op GRB (bron: geopunt)

Figuur 5: Projectgebied met aanduiding van proefputten op recente luchtfoto (bron: geopunt)

Indien er dient te worden afgeweken van dit patroon, dient dit gemotiveerd te worden bij de opmaak van het verslag.

Wanneer de verharding gesloopt en bomen gerooid worden kunnen enkel de bovengrondse delen onbegeleid worden gesloopt. Het uitbreken van de vloerplaten gebeurt onder begeleiding van een archeoloog. Gezien de ligging van het projectgebied in stadscontext kan het uitbreken van funderingen pas gebeuren na afronding van het archeologisch vooronderzoek en dan enkel in die zones waar geen verder archeologisch onderzoek wordt geadviseerd. Dit om te voorkomen dat sloopwerkzaamheden een bijkomende impact hebben op het mogelijk aanwezige bodemarchief.

Het archeologisch ensemble zal gedurende en na het afronden van het onderzoek bewaard worden bij de aannemer archeologie. Na afronding en oplevering van de rapportage wordt het ensemble definitief bewaard op de plaats naar keuze van de bouwheer. Dit gebeurt in overleg met opdrachtgever voor de aanvang van het project. Bewaring gebeurt conform de bepalingen in de Code Van Goede Praktijk (hoofdstuk 30.2).

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De diverse fases van vooronderzoek moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

7. Gewenste competenties

- In het kader van het proefsleuvenonderzoek dient het team te bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de uitvoerende archeologen ten minste 240 werkdagen aantoonbare ervaring heeft met proefsleuven- of proefputtenonderzoek waarvan minstens 120 dagen op stadscontexten en ruime ervaring met archeologisch onderzoek in kerkelijke en/of funeraire contexten en omgang met menselijke skeletten.
- Gedurende het terreinwerk dient een (assistent-)aardkundige aanwezig te zijn bij het aanleggen, registreren en interpreteren van de referentieprofielen; voor het nemen van stalen, het bepalen van de analysestrategie en het uitvoeren en interpreteren van analyses. De (assistent-)aardkundige voert dit uit conform de bepalingen inzake referentieprofielen en aardkundige staalname (hoofdstuk 10.3 en 10.4 CvGP). De (assistent-)aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met zandbodems.
- Een fysisch-antropoloog en een conservator dienen op afroep beschikbaar te zijn.

8. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

Bureauonderzoek - Gent - Sint-Annakerk - Bijlage 1: Plangebied

2020I306

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

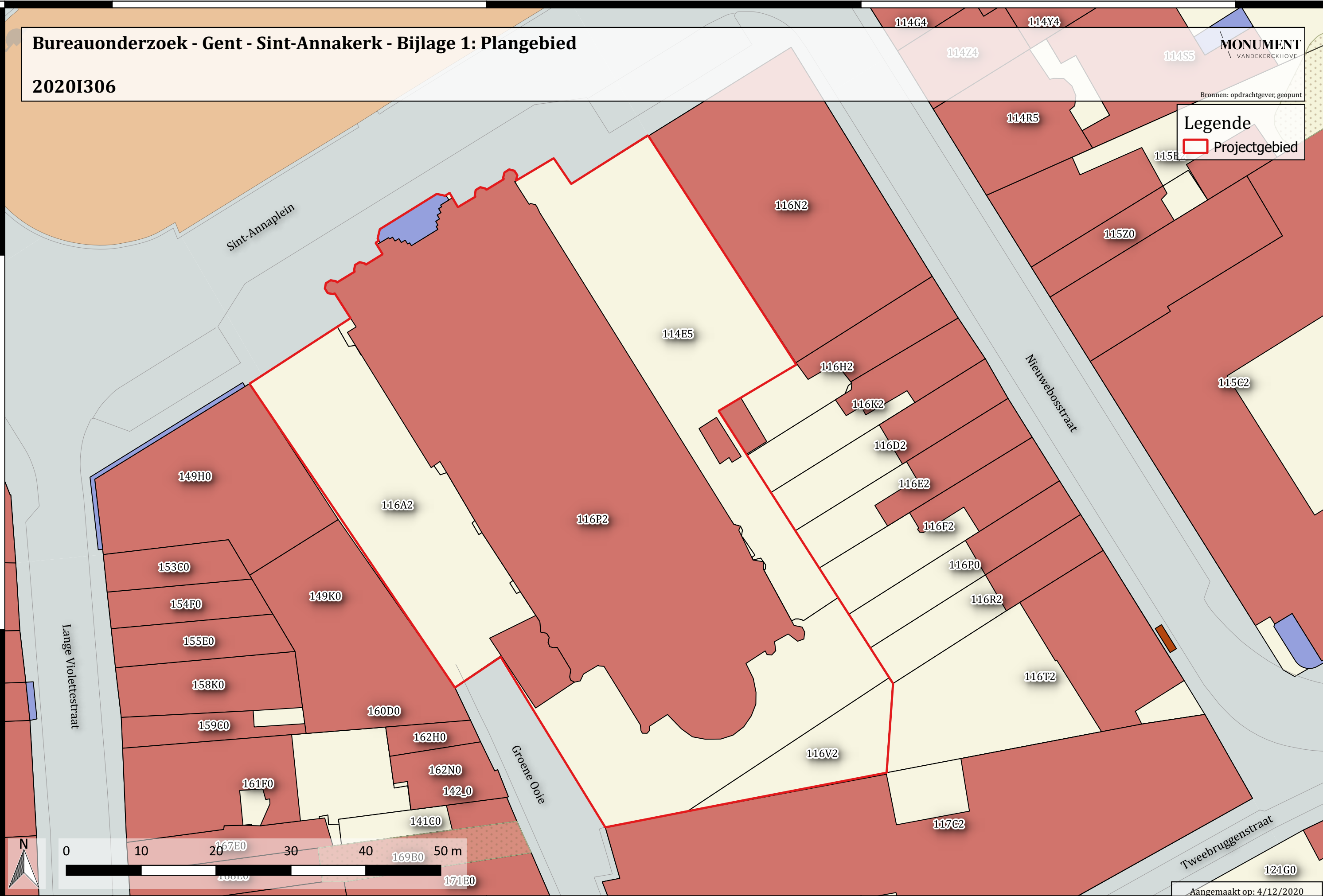
Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

Projectgebied

193400

193350

105500

105550

105600

105650

Aangemaakt op: 4/12/2020

Bureauonderzoek - Gent - Sint-Annakerk - Bijlage 2: Plangebied op luchtfoto 2019

2020I306

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende
Projectgebied

193400

193350

0 10 20 30 40 50 m

105500

105550

105600

105650

Aangemaakt op: 4/12/2020

Bureauonderzoek - Gent - Sint-Annakerk - Bijlage 3: Proefputten geprojecteerd op geplande werken

2020I306

11 MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- 115B Projectgebied
- Proefputten

193400

193350

Lange Violettestraat

0 10 20 30 40 50 m

105500

105550

105600

105650

Aangemaakt op: 4/12/2020

Bureauonderzoek - Gent - Sint-Annakerk - Bijlage 4: Proefputten geprojecteerd op GRB

2020I306

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

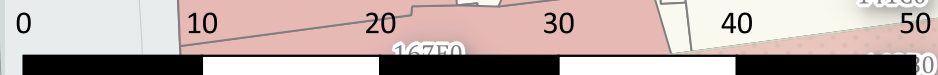
Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende

- Projectgebied
- Proefputten

193400

193350

105500

105550

105600

105650

Aangemaakt op: 4/12/2020

Bureauonderzoek - Gent - Sint-Annakerk - Bijlage 5: Proefputten geprojecteerd op recente luchtfoto

2020I306

MONUMENT
VANDEKERCKHOVE

Bronnen: opdrachtgever, geopunt

Legende
Projectgebied
Proefputten

193400

193350

0 10 20 30 40 50 m

105500

105550

105600

105650

Aangemaakt op: 4/12/2020